

ARCHINFO

ARKKITEHTUURIN TIEDOTUSKESKUS | ARCHITECTURE INFORMATION CENTRE FINLAND

TULEVAISUUDEN SUOMEA RAKENTAMASSA

Arkkitehtuuripolitiikan uudistamisen suuntaviivoja

Marja Salmela

teksti Marja Salmela

toimitus Hanna Harris, Miina Jutila, Jaana Räsänen, Paula Huotelin, Tommi Lindh

ulkoasu Tuomo Tammenpää, Miina Jutila

Arkkitehtuurin tiedotuskeskus 2017 **ARCHINFO**

SISÄLLYS

Esipuhe	5
I ARKKITEHTUURILLA RAKENNETAAN TULEVAISUUDEN SUOMEA	7
Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma täyttää 20 vuotta	8
Arkkitehtuuripolitiikka vastaa yhteiskunnallisiin muutoksiin	9
Ihmiset keskiöön Suomen uudistuvassa arkkitehtuuripolitiikassa	9
Muut Pohjoismaat ovat päivittäneet ohjelmansa	10
Tanska	12
Ruotsi	12
Norja	13
II TARVITSEMME KESTÄVÄÄ JA IHMISLÄHTÖISTÄ ARKKITEHTUURIA	15
Laatua julkiseen rakentamiseen	16
Arkkitehtuuri määräysten puristuksessa	16
Lisää työllisyyttä, talouskasvua ja kansainvälistä mainetta	17
Eväitä osallistumiseen ja vaikuttamiseen	18
III ARKKITEHTUURIPOLITIIKAN PITÄÄ JALKAUTUA KUNTIIN	21
Paikallisessa arkkitehtuuripolitiikassa ovat avainasemassa kuntien ohjelmat	22
Kunnat käynnistävät ohjelmiansa uudistamisen	23
Voimaa vuorovaikutuksesta ja verkostoista	24
Arkkitehtuurikasvatuksen saavutettavuutta on edelleen lisättävä	25
Prosenttiperiaate leviää Suomen kunnissa	
IV KOHTI UUTTA ARKKITEHTUURIPOLITIikkaa	29
Valmisteluun tarvitaan mukaan laaja joukko toimijoita	30
Uuteen ohjelmaan kokeiluja ja konkreettisia toimenpiteitä	30
Valmistelut käyntiin	31
Lista haastatelluista	31

More Architecture -konferenssi Helsingissä lokakuussa 2016. Kuva: Aino Salmi / Archinfo

ESIPUHE

Lähes 200 arkkitehtuurivaikuttajaa Pohjoismaista ja muualta Euroopasta kokoontui Helsinkiin lokakuussa 2016.

He osallistuivat pohjoismaiseen arkkitehtuuripolitiikan konferenssiin, jossa keskusteltiin ajankohtaisista kaupunkien ja alueiden kehittämiskaisista Suomessa ja Pohjoismaissa. Tapahtuman järjesti Arkkitehtuurin tiedotuskeskus yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa osana Pohjoismaiden ministerineuvoston Suomen puheenjohtajakauden ohjelmaa.

Tapahtumassa pohdittiin, miten arkkitehtuuripolitiikan avulla rakennetaan hyvää arkea ja saadaan luovia ratkaisuja kaikkien käyttöön. Esimerkkeinä kuultiin ruotsalaisen Kiirunan kaupungin siirtämisestä uuteen paikkaan, osallistavien suunnittelumetodien käytöstä Suomessa sekä Haugesundin kunnan roolista arkkitehtuuripolitiikan kehittämisessä Norjassa.

"Lisää arkkitehtuuria!" kuuluikin päivien viesti viettäväksi eteenpäin.

Hyvällä arkkitehtuurilla on keskeinen merkitys yhteiskunnan kehittämisessä. Tasokas ja monimuotoinen rakennettu ympäristö on kilpailuvaltti kansainvälisessä maailmassa. Arkkitehtuuri on yhdistävä ja innovoiva tekijä kaupunkien kestävä kehityksen toteuttamisessa.

Arkkitehtuurin potentiaali tulisi tunnistaa ja hyödyntää entistä paremmin. Arkkitehtuuria tulisikin voida lähestyä tavalla, joka puhtaasti teknisten standardien lisäksi ottaa kokonaisvaltaisesti huomioon taloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja ympäristötavoitteet.

Miten tähän päästään?

Erityisesti valtion, kuntien ja muiden julkisyhteisöjen toimilla on keskeinen merkitys rakennetun ympäristön laadun kehittämisessä. Kansallisella ja paikallisella tasolla arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat ovat keskeinen keino vaikuttaa rakennusten ja yhdyskuntien suunnitteluun, rakentamiseen ja ylläpitoon.

Suomi on ollut ensimmäisten joukossa vuonna 1998 laatimassa omaa arkkitehtuuripoliittista ohjelmaansa. Ohjelma toimi aikoinaan monen maan esikuvana. Muissa Pohjoismaissa arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat on kuitenkin jo ehditty päivittää tai niin ollaan tekemässä.

Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma täyttää 20

vuotta vuonna 2018. Samana vuonna alkaa itsenäisen Suomen seuraavan sadan vuoden taival ja kaikkialla Euroopassa vietetään kulttuuriperinnön teemavuotta. Aika on otollinen arkkitehtuurin yhteiskunnallisen roolin tarkastelemiselle.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tilannut Arkkitehtuurin tiedotuskeskukselta käsillä olevan selvityksen, joka tarjoaa suuntaviivoja ohjelmityön käynnistämiseksi. Siinä kartoitetaan arkkitehtuuripolitiikan nykytilanne Suomessa, identifioidaan tulevaisuuden tarpeita, listataan uuden ohjelmityön kannalta keskeisiä sidosryhmiä sekä tehdään ehdotus tarvittavista jatkotoimenpiteistä.

Selvityksen on laatinut Arkkitehtuurin tiedotuskeskuksen toimeksiannosta toimittaja, VTM Marja Salmela. Salmela on keväällä 2017 haastatellut työtä varten 24 arkkitehtuuripolitiikan kannalta keskeistä tahoa ja asiantuntijaa. Kirjoitustyön tukena on ollut ohjausryhmä, johon kuuluivat Suomen Arkkitehtiliitto SAFA:n pääsihteeri Paula Huotelin, Alvar Aalto -säätiön johtaja Tommi Lindh sekä Arkkitehtuurin tiedotuskeskuksen toiminnanjohtaja Hanna Harris. Työssä on konsultoitu myös Jyväskylän yleiskaavapäällikköä ja SAFA:n puheenjohtajaa Leena Rossia sekä Aalto-yliopiston väitöskirjatutkijaa Petri Tuormalaa.

Arkkitehtuurilla voi olla merkittävä rooli tulevaisuuden Suomen rakentamisessa. Suomi elää nopean muutoksen aikaa: kaupungit kasvavat ja urbanisoituvat ja samanaikaisesti rakennemuutoksesta kärsineet pienet kaupungit ja seutukunnat hakevat uutta suuntaa. Tässä tilanteessa arkkitehtuuripolitiikalla on paljon annettavaa.

Investointi arkkitehtuuriin on investointi hyvinvointiaan Suomeen.

Helsingissä 31.5.2017

Hanna Harris
Toiminnanjohtaja
Arkkitehtuurin tiedotuskeskus

I

**ARKKITEHTUURILLA
RAKENNETAAN
TULEVAISUUDEN
SUOMEA**

Rovaniemen keskusentän katsomo- ja monitoimirakennus Railo, Arkkitehtityöhuone APRT, 2015. Kuva: Aaro Artto

ARKKITEHTUURI- POLIITTINEN OHJELMA TÄYTTÄÄ 20 VUOTTA

Valtioneuvosto hyväksyi Suomen ensimmäisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman 17.12.1998 muiden pohjoismaiden vanavedessä. Ohjelma julkaistiin viidellä eri kielellä, ja siitä tuli monelle muulle eurooppalaiselle maalle esikuva.

Ohjelmassa todettiin, että arkkitehtuuripolitiikka linjaa rakennusperinnön vaalimista ja rakennusvarantomme arvon ylläpitämistä ja lisäämistä sekä vahvistaa arkkitehtonisesti korkeatasoista uudisrakentamista ja rakennusalan kansainvälistä kilpailukykyä.

Ohjelma korosti arkkitehtuurin yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja taloudellisia arvoja. Sen avulla luotiin kansalaisille parempaa elinympäristöä. Jokaisen julkisen organisaation velvollisuudeksi määritettiin toimia siten, että tämä oikeus toteutuu.

Arkkitehtuuripolitiikan keinoin pyrittiin parantamaan rakentamisen laatua, antamaan sisältöä kestävä kehityksen periaatteisiin kaavoituksessa ja rakentamisessa sekä lisäämään avoimuutta ja vuorovaikutusta. Nämä olivat myös maankäyttö- ja rakennuslakiuudistuksessa keskeisiä tavoitteita.

Ohjelma sisälsi 24 konkreettista toimenpidettä, joiden toteuttaminen on ollut usean eri sektorin vastuulla. Näitä sektoreita ovat muun muassa kulttuuri- ja ympäristöhallinto sekä rakentamisesta vastaavat toimijat.

Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittisen ohjelman seurantatyöryhmä selvitti vuonna 2002, että toimenpiteistä kuusi oli toteutunut. Aluearkkitehtitoiminta oli laajentunut ja rakennussuojelusta ja rakennusperinnön hoidosta oli laadittu strategia. Maakuntamuseoiden rakennushistorian asiantuntemuksen lisäämistarve oli selvitetty ja rakennushistorian asiantuntijoiden määrästä ja sijoittamisesta oli tehty esitys. Rakennustekniikan keskuksen perustamisedellytyksiä oli tutkittu ja arkkitehtisuunnittelijarekisteri oli perustettu. Viimeiseksi toteutuneeksi toimenpiteeksi työryhmä listasi oman muistionsa.

Toteutumatta jäivät työryhmän mukaan ne toimenpiteet, joiden vastuutaho ei ollut oikea tai sitä ei ollut selkeästi osoitettu.

2010-luvun alussa ohjelman uudistamista pohti epävirallinen työryhmä, jossa oli edustajia opetus- ja kulttuuriministeriöstä, työ- ja elinkeinoministeriöstä, ympäristöministeriöstä sekä valtion rakennustaidetöimikunnasta. Demos Helsingin työpajasarja ”Uusi arkkitehtuuripolitiikka” järjestettiin syksyn 2010 ja talven 2011 aikana Helsingissä ja Turussa.

Uudistustyön pääteemoina olivat korjausrakenta-

minen ja viisas uudistaminen, asuminen ja hyvinvointi sekä kaupunkikehitys. Työpajoihin osallistui aktiivisia vaikuttajia ja toimijoita yhteiskunnan eri alueilta: politiikasta ja talouselämästä, valtion ja kuntien hallinnosta, yliopistoista ja korkeakouluista, rakennus- ja kiinteistöalalta sekä kansalaisverkostoista. Uudistamisprosessi katkesi hallinnollisiin muutoksiin ja myös siihen, että vastuullinen taho puuttui.

Pian tämän jälkeen syntyi arkkitehtuurin kentälle uusi organisaatio. Vuonna 2013 toimintansa aloittanut Arkkitehtuurin tiedotuskeskus toimii oman alansa asiantuntija-, yhteistyö- ja välittäjäorganisaationa, jonka tehtävänä on tehdä arkkitehtuuria tunnetuksi ja näkyväksi Suomessa ja muualla maailmassa. Sen toimintaa ylläpitää vuotta aiemmin perustettu Arkkitehtuurikeskus ry, jonka jäseniä ovat keskeiset suomalaiset arkkitehtuurijärjestöt ja -organisaatiot. Arkkitehtuurin tiedotuskeskus on yksi opetus- ja kulttuuriministeriön tukemasta kahdeksasta taiteen ja kulttuurin alan tiedotuskeskuksesta.

Tehtäviin on alusta asti kuulunut arkkitehtuuripolitiikan edistäminen kansainvälisellä, valtakunnallisella ja paikallisella tasolla tuottamalla erilaisia seminaareja, koulutustilaisuuksia ja tietoaaineistoja. Tiedotuskeskus myös seuraa ja arvioi arkkitehtuurikasvatuksen tilaa sekä edesauttaa alan osaamisen saamista laajempaan julkiseen käyttöön tuottamalla, kokoamalla, jäsentämällä ja jakamalla tietoa sekä ylläpitämällä ja edistämällä alan verkostoja. Vahva arkkitehtuuriviestintä tukee kaikkea toimintaa.

ARKKITEHTUURI-POLITIikka VASTAA YHTEISKUNNALLISIIN MUUTOKSIIN

Suomalainen yhteiskunta on kokenut suuren muutoksen ensimmäisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman valmistumisen jälkeen. Yhteiskunnan demokratisoituminen on jatkunut ja lainsäädäntöä on muutettu yhä enemmän siihen suuntaan, että kansalaisilla on oikeus ottaa kantaa yhteiskunnallisten päätösten valmisteluun. Tämä koskee erityisesti heidän lähiympäristöään muovaavaa kaavoitusta.

2010-luvulla alkoi jälleen voimakas muuttoliike suuriin kaupunkikehityksiin, ja se näyttää tulevaisuudessa suuntautuvan etenkin eteläiseen ja läntiseen Suomeen. Kaupungistumisen voimistuessa muuttoliikkeen enustetaan vain kiihtyvän, mikä edellyttää kaupunkien yhdyskuntarakenteen tiivistämistä ja täydentämistä.

Kaupunkien keskustat uudistuvat työelämää ja kauppaa ravistelevien muutosten vuoksi. Digitaalisuus muuttaa niin työskentelytapoja kuin työympäristöäkin. Nettikauppa vaikuttaa perinteisten liikkeiden käytäntöihin ja toimintamahdollisuuksiin, ja liiketilat todennäköisesti vähenevät, niin kuin maailmalla on jo tapahtunut.

Suurten kaupunkien asukkaita piinaa jatkuvasti paheneva pula kohtuuhintaisista asunnoista. Lisäksi voimakas murros jyllää perherakenteissa, ja asumisen tarpeet muuttuvat. Yhden ja kahden hengen asunkunnat yleistyvät edelleen: pienimmät kotitaloudet muodostavat jo 70–75 prosenttia kaikista asuntokunnista. Perhemuotojen kirjo kasvaa ydin- ja yksinhuoltajaperheistä uusperheisiin ja monilapsisiin suurperheisiin. Myös kasvava eläkeläisten joukko kaipaa uusia asumisratkaisuja.

Väestö- ja ikärakenteen muutokset vaativat uusia ratkaisuja asumiseen ja parempaa asukkaiden toiveiden huomioon ottamista. Samalla kestävä kehityksen ja energiansäästön vaatimukset edellyttävät uusia innovaatioita rakentamisen teknisiin ratkaisuihin. Niitä voidaan löytää eri ammattikuntien – kaavoittajien, arkkitehtien, diplomi-insinöörien ja tutkijoiden – sekä ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tiivistyvässä yhteistyössä.

Osa pienemmistä kaupungeista ja syrjäisemmistä alueista tulee menettämään asukkaita entisestään. Arvokkaita rakennuksia, kuten kouluja ja sairaaloita, tyhjenee, ja arvokasta rakennettua ympäristöä uhkaa rapistuminen. Ensi vuosikymmenellä on kehitettävä strategioita, joilla näille rakennemuutoksesta kärsineille pienille kaupungeille ja seutukunnille löydetään tulevaisuuden näkymiä.

Monitahoiset muutokset yhteiskunnassa vaativat yksilöiltä tietoa ja kykyä vaikuttaa. Siksi lasten, nuorten ja aikuisten on aiheellista saada nykyistä enemmän perehdytystä elinympäristössään tapahtuviin rakennetun ympäristön muutoksiin.

IHMISET KESKIÖÖN UUDISTUVASSA ARKKITEHTUURI-POLITIIKASSA

Arkkitehtuuri peilaa demokraattista ja avointa yhteiskuntaamme. Se sitoo meitä yhteen ja vahvistaa niin paikallista kuin kansallista identiteettiämme.

Arkkitehtuuria tehdään ihmisille. Hyvällä arkkitehtuurilla ja kaupunkisuunnittelulla syntyy turvallista,

ihmisläheistä, inhimillistä ja elämyksellistä kaupunkitilaa ja rakennettua ympäristöä, jossa tulevaisuudessa liikutaan yhä enemmän julkisilla liikennevälineillä, pyörällä ja jalan.

Arkkitehtuuri luo uusia ratkaisuja ihmisten perustarpeisiin, kuten asumiseen, työtiloihin ja työympäristöön, sekä tiloja vapaa-ajan viettoon ja harrastuksiin. Hyviä asuntoja ja ihmisen mittakaavaan suunniteltua kaupunkiympäristöä on saatava aikaan kohtuullisella hinnalla.

Arkkitehtuurin keinoin voidaan hallitusti ratkoa kasvavien kaupunkien tiivistämiseen ja täydentämiseen liittyviä ongelmia. Samalla täytyy huolehtia, että virkistymiseen jää riittävästi rauhallisia viheralueita.

Arkkitehtuuripoliitiikalla ratkaistaan, mitkä tahot varmistavat, että rakennetun kulttuuriympäristön arvot huomioidaan kaupunkia ja lähiöitä tiivistettäessä. Asiantuntijoita tässä ovat Museovirasto, ympäristöministeriö, aluearkkitehdit ja rakennusvalvonnat. Olennainen kysymys on, riittävätkö näiden toimijoiden voimavarat neuvontatyöhön.

Vielä ei tiedetä, miten tuleva maakuntaudistus vaikuttaa kaavoitustyöhön ja kuntien väliseen yhteistyöhön. Pienissä kunnissa resurssitkin ovat pienet. On kuitenkin keinoja, joilla alan osaamista voidaan vahvistaa. Esimerkiksi suunniteltu, nyt jäissä oleva keskisuurten ja pienempien kuntien rakennusvalvontojen yhdistäminen isompiin yksiköihin vahvistaisi tuntuvasti tarvittavaa asiantuntemusta.

Tiivistämisen trendeistä on viime vuosina erityisesti noussut esiin korkea rakentaminen. Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toivotaan ottavan kantaa siihen, pitäisikö korkeiden tornitalojen rakentaminen ohjata vain uusille alueille ja kieltää vanhojen historiallisten kaupunkien ruutukaava-alueella.

Ensi vuosikymmenen suuri tehtävä on ratkaista, mitä tapahtuu vanhalle rakennuskannalle. Osa arvokkaista rakennuksista on jo tyhjiään odottamassa joko purkamista tai muuttamista kokonaan uuteen käyttötarkoitukseen. Ratkaisuja valmisteltaessa tarvitaan ulkopuolisen asiantuntijan, Museoviraston, osaamista ja laajaa keskustelua arvorakennusten mahdollisesta säilyttämisestä.

Suurilla kaupungeilla on toki omissa virastoissaan asiantuntemusta rakennussuojelusta ja kaupunkikuvan säilymisestä. Kaupunkikuvaneuvottelukuntia tarvitaan tulevaisuudessakin. Sen sijaan pienemmissä kaupungeissa ja kunnissa asiantuntemusta on tuntuvasti vähemmän omasta takaa.

Monilla paikkakunnilla merkkirakennukset ovat 1900-luvun jälleenrakennusajan arkkitehtuuria ja edustavat alueen kehityksen historiaa. Asukkaille ne edustavat myös yhteisöllisyyttä, ja siksi niiden purkaminen

olisi erityisen kohtalokasta. Arkkitehteja ja kiinteistöyhtiöitä tarvitaan ideoimaan arvorakennuksille uusia käyttötarkoituksia, jotta niiden purkaminen estetään.

Monilla pienillä kaupungeilla on edessä myös rapistuneen keskustan monipuolinen kehittäminen edustavaksi ja arkkitehtuuriltaan näyttäväksi käyntikortiksi. Uudistamiseen sisältyvät kadut, pyörätiet ja mahdollinen täydennysrakentaminen. Kunnat tarvitsevat kehitystyöhön eri ammattikuntien osaamista sekä kenties yksityisiä kumppaneita.

Erityisen vaativa, laaja tehtävä 2020-luvulla on 50-, 60- ja 70-lukujen lähiöiden uudistaminen, tiivistäminen ja imagon kohottaminen. Tämäkin vaatii rakennusperinteen kunnioittamista, mutta myös taitoa uuden ja vanhan yhteensovittamiseen. Lähiöissä tarvitaan luovia, kustannustehokkaita ratkaisuja elementtikerrostalojen asuttavuuden lisäämiseksi ja esteettisen ilmeen kohentamiseksi.

Tässä kuntien vuokra-asuntoyhtiöt ja suuret kiinteistöyhtiöt tarvitsevat niin arkkitehtuurin, maisema-arkkitehtuurin kuin tekniikkain asiantuntijoita avukseen. Osaavia neuvonantajia kaipaavat myös taloyhtiöt, etenkin hankkeissa, joissa suunnitellaan lisäkerroksia talon päälle tai lisärakentamista tontille.

Lähiöiden imagoa voidaan vahvistaa myös maisema-arkkitehtuurin keinoin, kun kaupungit uudistavat ja kunnostavat puistoja ja kulkureittejä. Tämä on yksi keino torjua yhteiskunnallista eriytymistä.

Arkkitehtuuripoliittisesta ohjelmasta toivotaan tukea siihen, miten myönteistä rakennemuutosta läpikäyvissä kaupungeissa pystytään kestäväällä tavalla ratkaisemaan niin omistusasuntoja kuin vuokra-asuntoja tarvitsevien tuhansien ihmisten asuminen.

Äkilliset muutokset asunnon tarvitsijoiden määrässä esimerkiksi suurteollisuuden investointien tai turvapainehakijoiden suuren määrän vuoksi koettelevat kaupunkia. On riski, että kaupungit ryhtyvät ratkaisemaan vuokra-asuntopulaa sallimalla esimerkiksi tilapäisten suurten, parakkimaisten asuinrakennusten rakentamisen. Laadukkaiden ratkaisujen kehittämiseen tarvitaan erityistä asiantuntemusta.

MUUT POHJOISMAAT OVAT PÄIVITTÄNEET OHJELMANSA

Suomi on arkkitehtuuripoliitiikan uudistamisessa muita Pohjoismaita jäljessä, ja päivitystyön valmistelu on syytä aloittaa. Siihen on tarjolla varteenotettavia esimerkkejä eritoten Tanskasta ja Norjasta. Näiden maiden

Uudisrakentamista entisellä Havneøenin satama-alueella Vejlessä Tanskassa. Kuva: Vejlen kaupunki

Vejlen kaupungin Bylab-kaupunkisuunnittelulaboratorion sisäpiha (vas.). Keskustan kauppakatu Søndergade. Kuvat: Archinfo

ohjelmissa painotetaan tarvetta yhteisesti hyväksyttyihin periaatteisiin, jotka yhdistävät kaikkia yhteiskunnan toimijoita.

Ohjelmat korostavat kestävän kehityksen mukaista rakentamista ja kiinnittävät huomiota asuinympäristön laatuun – terveellisyteen, turvallisuuteen, esteettisyyteen ja viihtyisyyteen. Tämä taataan nykyistä paremmalla, kevyttä liikennettä suosivalla kaupunkiympäristöllä.

Tanska

Tanskan hallitus hyväksyi ensimmäisen oman ohjelmansa vuonna 1994 ja päivitti sitä vuonna 2014. Sen keskiössä ovat ihmiset. Arkkitehtuuria tehdään, jotta ihmiset saisivat elämälleen turvallista, ihmisläheistä, inhimillistä ja elämyksellistä kaupunkitilaa sekä rakennettua ympäristöä, jossa on yhä paremmat mahdollisuudet liikkua kävelen ja pyöräillen.

Pohjoismaista erityisesti Tanskassa kunnat ovat aktiivisesti edistäneet valtakunnallisen ohjelman tavoitteita paikallisissa ohjelmissaan ja tehneet siitä osan strategiaansa. Jo joka neljäs Tanskan kunta on julkaissut oman ohjelmansa – puolet tanskalaisista asuu näissä kunnissa. Lisäksi yhdeksän kuntaa valmistelee ohjelmaa ja kolme aloittelee ohjelman sisällön pohtimista.

Paikallinen ohjelma on koko kunnan tahdon ilmaisu. Tavoitteiden saavuttaminen vaatii yhteistyötä; arkkitehtien ammattikunta ei yksin pysty saavuttamaan tuloksia. Mukaan tarvitaan hallinnon eri tasot, eri toimialat ja päättäjät sekä mahdollisimman monta muuta toimijaryhmää, kuten yksityisiä suunnittelutoimistoja, rakennusliikkeitä ja rakennuttajia. Tanskassa korostetaan, että arkkitehtuuripolitiikan toteuttajia ovat myös paikalliset toimijat, kuten instituutiot ja kiinteistöjen omistajat. Myös kuntalaiset ja asukkaat ovat mukana vahvoina toimijoina – kansalaisten osallistuminen on tärkeää.

Tanskan hallitus haluaa uudessa arkkitehtuuripolitiikassaan, että yhä useampi kunta valmistelisi itselleen oman ohjelmansa, jota ne voivat kutsua arkkitehtuuripolitiikan sijaan vaikkapa ”tiekartaksi”. Hallitus korostaa, että ohjelma kannattaa sitoa kunnan strategiaan, jossa se voi toimia tärkeänä työkaluna. Siksi siinä voidaan korostaa rohkeutta ja kykyä erottua muista. Arkkitehtuurin pitää herättää tunteita mutta myös lisätä kaupungin kilpailukykyä esimerkiksi houkuttelemalla yrityksiä ja matkailijoita. Ohjelman avulla kaupungin imago vahvistuu.

Tanska haluaa varmistaa, että tulevaisuudessa rakennetun ympäristön muutoksia toteutetaan laadukkaasti ja ekologisesti. Yhteistyössä muiden alojen toimijoiden kanssa arkkitehtien on mahdollista löytää kestävän kehityksen mukaisia, innovatiivisia ratkaisuja

rakentamiseen ja infrastruktuuriin, jotta materiaali- ja energiakulutusta voidaan vähentää. Myös lähiöiden parantaminen ja yleishyödyllinen asuinrakentaminen on huomioitava.

Tanska nostaa ohjelmassaan esiin myös muuttotapioista kärsivät pienet kaupungit ja maaseutukunnat. Pilottihankkeissa arkkitehdit, maisema-arkkitehdit ja muut suunnittelijat kehittävät uusia ratkaisuja strategioille, joilla vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja uskoa tulevaisuuteen ja etsitään uusia vahvuuksia esimerkiksi matkailusta.

Ohjelmassa korostetaan myös panostamista entistä enemmän arkkitehtuurikasvatukseen ja digitaalisiin opetuslustoisiin. Tavoitteena on etsiä lisää keinoja, miten voimistaa suunnittelijoiden vuorovaikutusta kansalaisten kanssa ja asukkaiden aloitteiden huomioon ottamista.

Tanskan arkkitehtuuripolitiikka nostaa esiin kuntien ja yritysten mahdollisuudet brändätä itseään eri tavoin ja erottautua kilpailijoista hyvällä arkkitehtuurilla. Hallitus korostaa, että laadukas arkkitehtuuri on investointi. Toisaalta sillä on myös työllistävä vaikutus, ja Tanska pyrkiikin saamaan arkkitehtuuripolitiikallaan aikaan talouskasvua ja työllisyyttä.

Ohjelmaan on kirjattu 64 toimenpidettä, ja niistä toteuttamassa on kymmenen ministeriötä, joista tärkeimpiä ovat kulttuuriministeriö, ympäristöministeriö, energia- ja rakentamisministeriö sekä kaupunki-, asunto- ja maaseutuministeriöt.

Ruotsi

Ruotsin ensimmäinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma hyväksyttiin vuonna 1998. Uudistaminen alkoi lokakuussa 2015, kun hallitus vastaanotti tilaamaansa mietinnön *Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design*. Tätä arkkitehtuuri- ja muotoilupolitiikkamietintöä oli valmistellut 300 eri tahoa. Saman verran alan asiantuntijoita oli vastannut kyselyyn siitä, mitä teemoja ohjelmaan pitäisi nostaa.

Kuten Tanskan ohjelma, Ruotsin mietintö nostaa keskiöön ihmiset ja heidän tarpeidensa huomioimisen sekä vuorovaikutuksen ja osallisuuden. Se korostaa keskittymistä ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin.

Mietinnön mukaan arkkitehtuuria ja muotoilua pidetään mahdollistajina. Haasteina ovat ilmastonmuutos, tekninen kehitys ja digitalisaatio, mutta myös kaupungistumisen voimistuminen, maaseudun kehitys ja asuminen.

Pyrkimyksenä on edistää eri toimijoiden mahdollisuuksia luoda yhtäläinen näkemys hyvästä julkisesta rakennetusta ympäristöstä. Tavoitteina on vahvistaa arkkitehtuurikasvatusta, tutkimusta ja tutkijaverkostojen yhteistyötä sekä edistää innovatiivisia, energiate-

Katukuvaa Haugesundin Risøy-saarella (vas.) ja näkymä kohti kaupungin keskustaa. Kuvat: Morten Ragnøy Ednes / DOGA

hokkaita rakennustapoja.

Mietintö johti siihen, että Ruotsin hallitus perusti huhtikuussa 2016 Statens centrum för Arkitektur och Design -keskuksen (ARKDes), joka on itsenäinen, kahden valtiosihteerin johtama virasto. Keskuksen tehtäviin kuuluu muun muassa edistää palvelurakentamista, asuntotuotannon tehostamista sekä maahanmuuton, kaupungistumisen ja segregatiosta syntyvien ongelmien ratkaisemista.

Norja

Norja julkaisi ensimmäisen ohjelmansa vuonna 1992, ja se uudistettiin kulttuuriministeriön johdolla vuonna 2009. Tällä hetkellä on käynnissä uusi päivitystyö.

Vuoden 2009 ohjelmaan on listattu 6 tavoitetta. Poliitiikan keskiössä ovat käyttäjät ja asukkaat, ja sen tavoitteena on parantaa elämänlaatua kehittämällä uusia palveluita ja ratkaisuja, jotka vahvistavat kansalaisten hyvinvointia.

Norjan arkkitehtuuripolitiikalla halutaan panostaa kestävään kehitykseen sekä vahvistaa vihreää taloutta ja kierrätystä. Se korostaa erilaisten toimijoiden yhteistyötä – heidän tietojensa, taitojensa ja osaamisensa yhdistelyä.

Arkkitehtuuripolitiikan keinoin halutaan elävöittää kaupunkien keskuksia ja kehittää ranta-alueita ja uusia asuinalueita. Tavoitteena on myös vaalia rakennusperintöä ja kohentaa asumisen tasoa ja ympäristöä.

Kuntien ja maakuntien tasolla politiikalla yritetään parantaa päättäjien tietoutta arkkitehtuurin ja muotoilun mahdollisuuksista, mutta yhtä hyvin lisää eri toi-

mijoiden osaamista sekä virkamiesten tietoja ja taitoa.

Nykyisen ohjelman seurannassa ja uuden päivityksen työstämisessä keskeinen toimija on vuonna 2014 perustettu DOGA – Design og Arkitektur Norge (ennen vuotta 2017 Norsk Design- og Arkitektursenter DOGA). DOGA on kulttuuriministeriön neuvonantaja ja operatiivinen yksikkö, joka auttaa luomaan kestävä kehityksen kaupunki- ja arkkitehtuuripolitiikkaa arkkitehtuurin ja muotoilun keinoin. DOGA osallistuu poliittisten mietintöjen valmisteluun ja prosesseihin. Säätiö valmistelee yhdessä kuntien kanssa paikallisia ohjelmia.

Valtakunnallisena esimerkkikuntana toimii Haugesundin kaupunki, jonka kanssa DOGA on tiiviissä yhteistyössä. Yhdessä kunnan päättäjien ja virkamiesten kanssa DOGA kehittää alueen yleiskaavaa vuosiksi 2014–2030. Stavangerin ja Bergenin välissä sijaitseva kaupunki on sen avulla tarkoitus pitää kilpailukykyisenä kestävä kehityksen mallikaupunkina.

Ohjelman päivityksen rinnalla arkkitehtuuria edistetään muun muassa pilottihankkein. Syksyllä 2017 Norjan valtio aloittaa historian ensimmäisen arkkitehtuurivientihankkeensa ja sijoittaa siihen ensimmäisenä toimintavuotena 1,1 miljoonaa euroa. Hanketta koordinoivat yhdessä DOGA ja Innovasjon Norge, joka on hallituksen tärkein toimija innovaatioiden ja kehittämishankkeiden viennissä. Mukana ovat kulttuuriministeriö, elinkeinoministeriö ja ulkoministeriö. Ministeriöt uskovat arkkitehtuuriviennin suuriin mahdollisuuksiin, mistä on esimerkkinä arkkitehtuuritoimisto Snøhetta, joka on saanut toimeksiantoja eri puolilta maailmaa.

II

**TARVITSEMME
KESTAVAA JA
IHMISLÄHTÖISTÄ
ARKKITEHTUURIA**

Saunalahden koulu Espoossa, Versta Arkkitehdit, 2012. Kuva: Tuomas Uusheimo

LAATUA JULKISEEN RAKENTAMISEEN

Hyvinvointiyhteiskunnan kehittäminen ja vahvistaminen vaatii tulevan sote-uudistuksen myötä arkkitehteilta entistä suurempaa työpanosta. Uudistus merkitsee laajaa olemassa olevien sairaaloiden uudistamista ja kokonaisten uusien sairaalarakennusten rakentamista. Se edellyttää hoitoympäristön päivittämistä ja potilaiden asiakaskokemuksen parantamista arkkitehtuurin keinoin.

Myös muita julkisia rakennuksia, erityisesti päiväkoteja, kouluja, ammattikorkeakouluja ja yliopistokiinteistöjä, on rakennettava lisää kasvaviin kaupunkeihin. Opetustilojen hyvä arkkitehtuuri ja innovatiivinen oppimisympäristö auttavat oppimaan paremmin ja löytämään inspiraatiota tutkimukseen. Myös vanhoja julkisia rakennuksia on muunnettava uusien toimintatapojen ja käyttötarkoitusten mukaan.

Tässä työssä eri ammattikuntien ja tutkijoiden osaamisella voidaan löytää ja luoda niin toiminnallisesti kuin taloudellisesti järkeviä ratkaisuja. Tällä tavoin voidaan myös vahvistaa hyvinvointiyhteiskunnan rahoittamista.

Tiiviimpi yhteys yliopistoihin ja tutkijoihin tulee entistä tärkeämmäksi yhteiskunnallisessa ja teknisessä murroksessa, joka muuttaa olennaisesti fyysisiä rakenteita, kuten asumista ja infrastruktuuria. 2020-luvulla pitäisi tarjota entistä enemmän mahdollisuuksia monialaiseen yhteistyöhön.

Arkkitehtuurisuunnittelua voidaan yhdistää nykyistä enemmän myös yliopistojen tutkimukseen ottamalla tutkijoita osaksi suunnitteluprosessia. Yhteistyö on osoittautunut hedelmälliseksi muun muassa tulevaisuuden sairaalan suunnittelussa, minkä seurauksena asiakkaiden tarpeiden huomioiminen on tuntuvasti parantunut.

ARKKITEHTUURI MÄÄRÄYSTEN PURISTUKSESSA

Arkkitehdit kokevat, että osa nykyisistä rakentamismääräyksistä ja -asetuksista vaikeuttaa tai jopa estää hyvän arkkitehtuurin luomisen. Energiatehokkuutta parantamaan pyrkivät määräykset asetetaan etusijalle, myös vanhojen rakennusten korjaamisessa. Määräysten edellyttämät paksut lämpöä eristävät rakenteet ja

monimutkainen talotekniikka tekevät kestävän, terveen rakentamisen käytännössä mahdolltomaksi; esimerkiksi perinteisiä, painovoimaisella ilmanvaihdon toimivia rakennuksia määräykset eivät tue. Kun rakennus suojelee tai se halutaan säilyttää perinteisenä, ratkaisuja on vaikea löytää.

Parempaa energiatehokkuutta vaativat asetukset koskevat samanlaisina koko maata, olipa rakennus sitten Hangossa tai Utsjoella. Määräyksiä voisi järkevöittää esimerkiksi niin, että maa jaettaisiin vyöhykkeisiin ja asetuksia sovitettaisiin niiden mukaan.

Kiristävät määräykset estävät monimuotoisuuden. Pyrkimys energiatehokkaaseen, uuteen teknologiaan tukeutuvaan mutta toisaalta myös terveeseen, kestäväan rakentamiseen on jossain määrin ristiriitainen.

Asiantuntemusta ja tutkimustietoa rakentamisen vaihtoehtoisista tavoista on olemassa, ja asiaa on syytä tarkastella laajasti ja kokonaisvaltaisesti lainsäädäntöä uudistettaessa. Perinteestä ammentavat innovaatiot edistävät kestävää rakentamista.

LISÄÄ TYÖLLISYYTTÄ, TALOUSKASVUA JA KANSAINVÄLISTÄ MAINETTA

Arkkitehtuuripolitiikan avulla voidaan saada aikaan talouskasvua ja parantaa työllisyyttä. Arkkitehtuurin yhteiskunnallinen painoarvo on suuri, sillä ala tuottaa välillisiä taloudellisia vaikutuksia. Esimerkki ulkoisvaikutuksista on korkealaatuisen arkkitehtuurin vaikutus asuntojen hintoihin. Tästä on tutkimustietoa Oulun yliopiston professori Janne Pihlajaniemen ja valtiotieteen tohtori Henrik Lönnqvistin väitöskirjoissa.

Rohkea arkkitehtuuri tekee Suomea entistäkin tunnetummaksi ja luo muista maista erottuvaa vahvaa identiteettiä. Myös tulevaisuudessa arkkitehtuuri vahvistaa myönteistä kuvaa hyvinvointivalttiosta.

Myös kaupungit voivat määrätietoisesti pyrkiä vahvistamaan identiteettiään erottuakseen muista Suomen ja Euroopan kaupunkeista. Yksittäinenkin uusi, arkkitehtuuriltaan korkeatasoinen rakennus voi saada kansainvälistä huomiota ja kiinnostaa matkailijoita niin, että turismi kasvaa elinkeinona.

Korkealuokkaiseen arkkitehtuuriin ja muotoiluun panostaminen vahvistaa yrityksenkin brändiä ja saa sen erottumaan kansainvälisistä kilpailijoistaan. Yritykset hankkivatkin itselleen kilpailukykyä ja lisäarvoa hyvin suunnitelluilla ja innovatiivisilla toimitiloilla.

Puolanjuutalaisten historian museo Varsovassa, Arkkitehtitoimisto Lahdelma & Mahlamäki, 2014. Kuva: Photoroom

Yleinen sauna Löyly Helsingin Hernesaassa, Avanto Arkkitehdit, 2016. Kuva: Kuvio

Kasvava ilmiö brändäys synnyttää lisää tilauksia erilaisille suunnittelu- ja muotoilupalveluille niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Tilaukset työllistävät luovaa luokkaa ja synnyttävät talouskasvua, mikä taas mahdollistaa investoimisen uusiin julkisiin ja yksityisiin rakennuksiin.

Ilmastonmuutos ja niukkojen luonnonvarojen hyödyntäminen vaativat uusia innovaatioita rakentamisessa ja infrastruktuurissa. Arkkitehdit yhdessä kuntien ja rakennusliikkeiden kanssa kehittävät ympäristöystävällisiä asuinalueita ja energiaa säästäviä, älykkäitä ja terveitä asuintaloja ja työtiloja. Tällaisista innovaatioista voi kehittyä vientituotteita.

EVÄITÄ OSALLISTUMISEEN JA VAIKUTTAMISEEN

Suomen arkkitehtuuripolitiikka (1998) painotti sekä kansalaisten oikeutta että velvollisuutta ottaa vastuu omasta ympäristöstään. Yhtenä keinona kansalaisten osallistumisen ja vaikuttamisen edellytysten lisäämiseen se korosti arkkitehtuurikasvatusta. Tämä on edelleen ajankohtaista.

Ihmiset kohtaavat arkkitehtuurin joka päivä ja kaikissa paikoissa – rakennuksissa, maisemissa ja kaupunkitilassa. Arkkitehtuuri on niin luonnollinen osa arkipäivää, ettei sitä, miten se meihin vaikuttaa, tulla ajatelleeksi. Hyvä arkkitehtuuri tarjoaa turvallisia ja toimivia puitteita ihmisten kasvamiselle niin yksilöinä kuin yhteisinä. Se auttaa myös meitä yksilöitä olemaan ihmisenä määrätysissä paikassa ja ajassa.

On tärkeää, että lapset ja nuoret pääsevät ottamaan päiväkodissa, peruskoulussa ja lukiossa tuntumaa arkkitehtuurin maailmaan. Arkkitehtuurikasvatuksen avulla lapset oppivat ja pystyvät aikuisina arvioimaan ja arvostamaan ympäristön laatua, ja nostamaan esiin sen mahdollisia puutteita.

Myös aikuisille pitää jakaa tietoa arkkitehtuurin perusteista ja siitä, miten arkkitehtuuri ja korkealaatuinen rakennettu ympäristö vahvistaa meitä ihmisinä. Alan opetusta voitaisiin järjestää esimerkiksi kansalais- ja työväenopistojen kursseilla ja ekskursioilla.

Nykyisen maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kansalaisilla on oikeus osallistua keskusteluun, jota käydään heidän lähiympäristöönsä ja kotipaikkakunnan rakennettuun ympäristöön suunnitelluista muutoksista. Heillä on myös oikeus vaikuttaa kaavoitushankkeissa.

Siksi kansalaisille pitää tarjota lisää tietoa erilaisista mahdollisuuksista tuoda mielipiteensä esiin ja taitoa

tuoda omia ehdotuksiaan virkamiehille. Näin kansalaiset voivat tuoda lisää sosiaalista ja kulttuurista näkökulmaa ja kokemuksiaan yhdyskuntasuunnitteluun. Myös näiden kansalaistaitojen parantamista kannattaisi tarjota aikuisille suunnatuilla kursseilla ja ekskursioilla.

Lisää arkkitehtuuria tarvitaan myös rakennusalan eri asteiden koulutukseen. Alvar Aalto suosi eri osajien synergiaa ja yhteistyötä omissa rakennushankkeissa. Tätä periaatetta pitäisi käyttää hyväksi myös 2020-luvulla. Arkkitehtuuria olisi järkevää sisällyttää entistä enemmän myös ammattikorkeakoulun opintoihin. Nykyisin perustutkinnoissa on yksi opintoviikko arkkitehtuuriin liittyvää opetusta.

Koska arkkitehtuuri on monitieteinen ja käytännöllinen ala, rakennusalan eri tutkintoja opiskeleville olisi mielekästä järjestää nykyistä enemmän monialaisia arkkitehtuurin kesäkouluja, joissa he oppisivat tutustumaan toisensa työhön ja vahvistamaan keskinäistä vuorovaikutustaan.

Arkkitehtuurin opetusta on syytä lisätä myös rakennusalan koulutuksessa ammattiopistoissa. Näin rakennusten toteuttajille kasvaa nykyistä enemmän ammattiylpeyttä ja ymmärrystä työn laadun tärkeydestä. Samalla heillä on mahdollisuus oppia vuorovaikutukseen suunnittelijoiden kanssa.

Näin rakennetaan arkkitehteiksi, insinööreiksi ja rakennusalan työntekijöiksi opiskelevien välille siltoja tiukkojen ammattikuntarajojen yli ja opastetaan heitä ratkomaan yhdessä käytännön ongelmia esimerkiksi korjaamisessa ja kohottamaan rakennustyön laatua.

Monialaisuutta tarvitaan myös arkkitehtikoulutukseen. Arkkitehtuurikasvatus tulisi liittää osaksi arkkitehtuurialan korkeakouluopetusta.

Toteutuakseen arkkitehtuuripolitiikka tarvitsee pohjakseen kansalaisten laajaa tietämystä rakennetusta ympäristöstä. Suomi on jo yksi arkkitehtuurikasvatuksen pioneereista. Arkkitehtuuri osana perusopetusta, lukiokoulutusta ja taiteen perusopetusta herättävät kasvavaa kiinnostusta maailmanlaajuisesti, mutta saavutettavuutta on vielä parannettava. Arkkitehtuurikasvatuksen tutkimus ja opettajien täydennyskoulutus eivät myöskään ole vielä päässeet samalle tasolle muun taidekasvatuksen kanssa.

Arkkitehtuurikasvatukseen pitäisi 2020-luvulla panostaa tuntuvasti.

Osa Seinäjoen Kasperin koulun arkkitehtuurikerhon puistoinstallaatiosta keväällä 2017.

Kuva: Aila Taivalmäki

III

**ARKKITEHTUURI-
POLITTIKAN
PITÄÄ JALKAUTUA
KUNTIIN**

Harjunkulman asuinkortteli Jyväskylässä, Kirsti Sivén & Asko Takala Arkkitehdit, 2014. Kuva: Jyväskylän kaupunki

PAIKALLISESSA ARKKITEHTUURI- POLITIIKASSA OVAT AVAINASEMASSA KUNTIEN OHJELMAT

Kuntien tehtävänä on vaalia alueidensa rakennusperinnettä ja rakennetun ympäristön laatua, identiteettiä ja ominaispiirteitä sekä parantaa kuntalaisten elinympäristöä. Kunnat ovat siis avainasemassa paikallisen tason arkkitehtuuripolitiikassa.

Arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat tähtäävät kunnan elinvoimaisuuden vahvistamiseen. Hyvä jokapäiväinen elinympäristö vaikuttaa ihmisen mieleen ja hyvinvointiin, edistää sosiaalisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä luo pohjan terveelliseen ja turvalliseen elämään.

Kuntapäätäjät tekevät pitkälle tulevaisuuteen vaikuttavia päätöksiä, joilla voi vahvistaa kuntien elinvoimaa, imagoa, vetovoimaa ja kuntataloutta. Kunnilla on siis mahdollisuus ottaa rakennettu ympäristö voimavaraksi, kaunis elinympäristö kilpailutekijäksi ja arkkitehtuuripolitiikka osaksi omaa strategiaansa.

Myös rakennemurroksesta kärsivissä pienissä kaupungeissa ja maaseudulla arkkitehdit ja muut suunnit-

telijat voivat kehittää uusia ratkaisuja strategioille, jolla etsitään paikkakunnan elinvoimatekijöitä sekä vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja uskoa tulevaisuuteen. Taantuvien paikkakuntien mahdollisuuksia ovat esimerkiksi arvokkaan kulttuuri- ja rakennusperinnön hyödyntäminen matkailun kehittämisessä ja vapaa-ajan asuntojen muuttaminen pysyvään käyttöön.

Kunnat vastaavat kaavoituksesta ja julkisten rakennusten suunnittelun tilaamisesta. Siksi Kuntaliiton rooli valtakunnallisen arkkitehtuuripolitiikan uudistamisessa on erittäin tärkeä. Liitolla on mahdollisuus vaikuttaa kuntiin, jotta mahdollisimman moni niistä valmistelisi oman paikallisen ohjelmansa ja ottaisi sen osaksi omaa strategiaansa.

Sen jälkeen, kun valtioneuvosto vuonna 1998 hyväksyi kansallisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman, arkkitehtuuripolitiikkaa on edistetty aktiivisesti sekä alueellisesti että paikallisesti useissa kunnissa. Tähän mennessä 11 suomalaista kuntaa ja kaupunkia on julkaissut oman arkkitehtuuripoliittisen ohjelmansa. Lisäksi on julkaistu viisi alueellista ohjelmaa. Seuraavassa listauksessa ohjelmat on lueteltu valmistumisjärjestyksessä:

- 2000** *Itä-Suomi*
- 2002** Jyväskylä (uudistus käynnissä)
Oulu (uudistus käynnissä)
- 2006** Vantaa (päivitetty 2015)
Tampere (uudistus käynnissä)
Varsinais-Suomi
- 2007** Lappeenranta
Kuopio
Häme
- 2009** Turku
Lohja
Uusimaa (päivitetty 2016)
- 2010** Helsinki
Lahti
- 2013** *Satakunta*
- 2017** Kirkkonummi (lausuntokierroksella)

Ohjelmia on työstetty monipuolisessa vuorovaikutuksessa kunnan eri hallinnonalojen edustajien, päättäjien ja sidosryhmien kanssa, mutta päävastuu valmistelusta on ollut kaupunkisuunnittelusta ja kaavoituksesta vastaavilla asiantuntijoilla.

Aalto-yliopiston tutkija Petri Tuormala on analysoinut kuntien ohjelmia. Tavoitteissa korostuu esteettisten laatutekijöiden ohella kaupunkien paikallinen identiteetti. Alueet, kulttuurihistorialliset arvot sekä luonnonympäristö on nostettu monessa ohjelmassa keskiöön. Nykyisten alueiden ominaispiirteet ja arkiympäristö tarjoavat lähtökohdat, joita ohjelmiin kirjatut tavoitteet ja toimenpiteet pyrkivät vahvistamaan.

Arkkitehtuuripoliittisiin ohjelmiin kirjatuissa visioissa, tavoitteissa ja toimenpiteissä keskeisenä käsitteenä nousee esiin rakennetun ympäristön laatu. Arkkitehtuuria ei nähdä vain yksittäisiin rakennuksiin liittyvänä ominaisuutena, vaan ohjelmat käsittelevät elinympäristöä ja sen laatutekijöitä laajana kokonaisuutena, johon toimenpiteillä on tarkoitus vaikuttaa.

Arkkitehtuuripoliittikka ei myöskään näyttäydy vain yhden ammattikunnan tai hallinnon sektorin toimintaohjelman tai strategiana. Ohjelmien tavoitteet haastavat eri toimialoja ja politiikan sektoreita ottamaan vastuuta rakennetusta ympäristöstä.

Arkkitehtuuripoliittiset ohjelmat korostavat tiedon jakamista ja vuorovaikutuksen lisäämistä. Ne pyrkivät tavoittamaan mahdollisimman laajan osallisten joukon ja avaamaan uusia vuorovaikutuskanavia.

Ohjelmat pyrkivät parantamaan osapuolten välistä ymmärrystä lisäämällä tietopohjaa, kehittämällä toimintatapoja ja monipuolistamalla tiedotusta. Tiedotus toteutetaan erilaisten tapahtumien, työpajojen ja verkkosivujen avulla. Luottamushenkilöille on järjestetty jonkin verran rakennettuun ympäristöön liittyvää koulutusta, mutta koulutusta olisi järkevää kehittää ja lisätä.

KUNNAT KÄYNNISTÄVÄT OHJELMIENSA UUDISTAMISEN

Useat kaupungit ovat alkaneet päivittää ensimmäistä ohjelmaansa, mikä on osoitus ohjelmien toimivuudesta ja tarpeellisuudesta. Kuntien arkkitehtuuripolitiikassa nousevat rakennetun ympäristön laadun lisäksi entistä voimakkaammin esille tiedottamiseen, vuorovaikutukseen ja arkkitehtuurikasvatukseen liittyvät tavoitteet.

Ensimmäisenä päivytyskierroksensa on saanut valmiiksi Vantaan kaupunki vuonna 2015. Uusi ohjelma koskee kaikkea rakennettua ympäristöä. Sen tavoitteena on kohottaa kaupungin imagoa, tukea rohkeita uusia avauksia ja nostaa rakentamisen laatua merkittävästi. Vantaa muun muassa järjestää virkamiehille suunnatun vuosittaisen arkkitehtuurin päivän. Tilaisuudessa jaetaan rakennusalan toimijoille Kehäkukka-palkinto ja muita tunnustuksia korkeatasoisesta arkkitehtuurista.

Jyväskylässä käynnissä oleva uudistus on oiva esimerkki arkkitehtuurin potentiaalia laaja-alaisesti hyödyntävästä ohjelmatyöstä. Jyväskylän AVOin kaupunkiympäristö -hanke tähtää arkkitehtuuria, vihreää infrastruktuuria ja osallisuutta yhdistävien toimintatapojen kehittämiseen. AVOin kaupunkiympäristö -polku pitää sisällään toimintatapojen kehittämistä erilaisilla kokeiluilla.

Toiminnan ydin on tehdä yhdessä kaupunkia, jossa yhdistyvät vetovoimainen ja kestävä rakentaminen sekä viihtyisä ympäristö.

Arkkitehtuurin osiossa korostetaan voimakkaasti ammattikunnan roolia elämänlaadun edistämisessä. Suunnittelun osalta tähdennetään sitä, että rakentaminen olisi kestävää ja luonnonvaroja säästävää. Kaavoituksen ja rakennusvalvonnan toimintaa pyritään joustavoittamaan ja konflikteja maankäytössä yritetään välttää.

Vihreä infrastruktuuri -osiossa keskitytään ekologiseen kestävyyteen, tiivistyvään kaupunkirakenteeseen ja kustannustehokkaisiin ratkaisuihin sekä varaudutaan ilmastomuutokseen.

Osallisuuden osio kattaa kaupunkiaktiivisuuden ja neljännen sektorin eli kotitaloudet, perheen ja ystäväpiirin. Myös asukkaiden roolia osallistujina korostetaan suunnittelussa, samoin kuin avointa toimintakulttuuria ja vuorovaikutustapojen muutosta.

Kevään 2017 teemana oli osallisuus. Kaupunkilaisista valittiin viisitoistahenkkinen asukasraati, joka kokoontuu puolentoista kuukauden välein. Näin kaupunki saa näkemyksiä ja kokemuksia suoraan asukkailta ja asiak-

kailta. Raati voi osallistua ja vaikuttaa konkreettisesti kaupunkisuunnittelun toiminnan kehittämiseen. Se voi myös ottaa kantaa ajankohtaisiin kaavahankkeisiin ja kaupunkisuunnittelun kysymyksiin. Raadin toiminnan avulla kaupunkisuunnittelun vaikeitakin kysymyksiä ja haasteita voidaan avata yleisölle ymmärrettävästi.

Eri teemoja tuodaan esiin erilaisin tapahtumin, esimerkkinä ”Osallisuuden kevään” työpaja kaupungin vihreästä kehittämisestä ja Korpilahden Pappilan leikkipuiston osallistava suunnittelu päiväkodissa ja koulussa.

Kesän 2017 teemana on arkkitehtuuri. ”Arkkitehtuurin kesän” runkona ovat kuukausittaiset opastetut kaupunkikierrokset sekä aihetta käsittelevät näyttelyt. Lisäksi Jyväskylä osallistuu kolmen muun kaupungin kanssa asuntoreformikilpailuun. ”Puistojen syksyssä” avataan Sepänkeitaan yhteisötaideteos sekä Pappilapellon leikkipuisto ja Tourujoen puisto.

VOIMAA VUORO- VAIKUTUKSESTA JA VERKOSTOISTA

Paikallisen arkkitehtuuripolitiikan valmistelutyöhön ja myöhempään toteutukseen löytyy menetelmiä, joilla kaupunkilaisia saadaan laajasti mukaan. Valmistelussa voidaan käyttää hyväksi esimerkiksi verkkokyselyjä ja sosiaalista mediaa, joiden avulla kansalaisia osallistetaan arkkitehtuuripolitiikkaan.

Isot kaupungit tekevät yhteistyötä myös yliopistojen kanssa, kuten Aalto-yliopiston, Tampereen teknillisen yliopiston ja Turun yliopiston. Aalto-yliopistolla ja Helsingin yliopistolla on yhteinen sivuainekokonaisuus Kaupunkiakatemia, joka paneutuu kaupunkitutkimukseen ja -suunnitteluun. Opintokokonaisuus on tarkoitettu sosiologeille, maantieteilijöille, ympäristötieteilijöille, yhdyskuntatieteilijöiden, arkkitehdeille ja muotoilijoille.

Uusin yhteistyömuoto on Aalto-kaupunkien verkosto, joka perustettiin alkuvuodesta 2017 Alvar Aalto-säätiön ja Jyväskylän kaupungin aloitteesta. Verkon tarkoituksena on tiivistää yhteistyötä sellaisten kaupunkien välillä, joissa on merkittäviä Alvar Aallon

Seinämaalaus *Huhtikset*, Jukka Silokunnas, 2015, on toteutettu prosenttiperiaatteella Jyväskylän Huhtasuon yhtenäiskouluun, Linja Arkkitehdit, 2015. Kuva: Aino Salmi / Archinfo

suunniteltavia kohteita, sekä kasvattaa Aalto-tietoutta sekä kotimaassa että ulkomailla. Perustamisasiakirjan kirjoittivat Alajärvi, Espoo, Eura, Helsinki, Jyväskylä, Kotka, Paimio, Pori, Rovaniemi ja Seinäjoki. Turku ja Varkaus ovat molemmat liittymässä mukaan myöhemmin keväällä 2017.

ARKKITEHTUURI- KASVATUKSEN SAAVUTETTAVUUTTA ON EDELLEEN LISÄTTÄVÄ

Arkkitehtuurikasvatuksen saavutettavuuden lisääminen kuntatasolla on keskeinen keino jalkauttaa arkkitehtuuripolitiikkaa eri puolille Suomea. Viime vuosina on tehty paljon, mutta saavutettavuutta on edelleen lisättävä.

Kunnallisista ja alueellisista ohjelmista suurin osa asetti vuoden 1998 valtakunnallisen arkkitehtuuripoliittisen ohjelman johdattamina omia tavoitteitaan arkkitehtuurikasvatukselle. Kuntien työtä on ollut tuke-
massa muutaman keskeisen toimijan pitkäjänteinen työ sekä Arkkitehtuurin tiedotuskeskuksen asiantuntijatyö arkkitehtuurikasvatuksen verkostojen, materiaalien ja osaamispohjan kasvattamiseksi.

Nykyisin pitkäjänteistä arkkitehtuurikasvatusta annetaan paikkakunnilla, joissa on arkkitehtuurin taiteen perusopetusta antava oppilaitos tai joiden yliopistoissa on arkkitehtikoulutusta. Arkkitehtuurin perusopetusta tarjotaan tällä hetkellä ainoastaan pääkaupunkiseudulla, Jyväskylässä ja Lapinlahdella. Muualla tarjotaan enimmäkseen lyhytkestoisia kokonaisuuksia erilaisten hankkeiden puitteissa.

Lasten ja nuorten arkkitehtuurikoulu Arkki, Arkkitehtuuri- ja ympäristökulttuurikoulu Lastu sekä Jyväskylän kuvataidekoulu ovat suomalaisen arkkitehtuurikasvatuksen uranuurtajia ja peruspilareita.

Helsingissä, Espoossa ja Vantaalla toimiva Arkki sekä Jyväskylän kuvataidekoulu antavat arkkitehtuurin laajan oppimäärän mukaista taiteen perusopetusta. Pohjois-Savossa, Lapinlahdella toimiva Lastu antaa arkkitehtuurin yleisen oppimäärän mukaista taiteen perusopetusta ja järjestää lisäksi rakennusperintöön perehdyttäviä kursseja aikuisille. Lastu on myös yksi suomalaisista lastenkulttuurikeskuksista. Lastenkulttuurikeskuksena sen tehtävänä on edistää arkkitehtuurikasvatusta valtakunnallisesti osana lastenkulttuuria.

Arkkitehtuurin taiteen perusopetuksen tarjonta ei

Lapset kaupungissa -hankkeen Puisto-projekti Oulussa, 2015.
Kuvat: Jaana Räsänen / Archinfo

Kaupunkiagentit-työpaja Espoon Tapiolassa, 2016.
Kuva: Niina Hummelin

Kortteliaarteita-työpaja Kuopiossa, 2017. Kuvat: Lastu

riitä vastaamaan nykyiseen kysyntään. Monet paikkakunnat ympäri Suomen ovat kiinnostuneita tarttumaan arkkitehtuurikasvatuksen tarjoamiin moniaistillisiin ja monipuolisiin mahdollisuuksiin, ja päteviä ohjaajia on tarjolla kasvavissa määrin.

Yksi keskeinen tekijä saavutettavuuden lisäämiseksi on myös pätevien kasvattajien määrän lisääminen. Arkkitehtuurin tiedotuskeskuksen kyselyssä (2015–16) kävi ilmi, että arkkitehtuurikasvattajia löytyy eniten paikkakunnilta, joilla on alan koulutusta. Yhteensä noin 200 opiskelijaa ja arkkitehtia ilmoitti olevansa kiinnostunut opettamisesta ainakin satunnaisesti. Osaa kiinnosti myös pitkäjänteinen arkkitehtuurikasvatuksen kehittäminen. Arkkitehtuurin opetuksen laajentaminen edellyttää opettajien osaamisen vahvistamista.

Erityisesti alan korkeakouluopetusta tarjoavat Tampere ja Oulu sekä aktiivisesti arkkitehtuurikasvatuksen toimintaa tukeva Seinäjoki olisivat tärkeitä uusia paikkakuntia arkkitehtuurin taiteen perusopetukselle.

Oulussa Suomen Arkkitehtiliitto SAFA:n paikallis-osasto on kantanut vastuuta arkkitehtuurikasvatuksesta järjestämällä työpajoja, kesä- ja viikonloppuleirejä sekä erilaisia tapahtumia jo kymmenen vuoden ajan. Tampereella kulttuurikasvatusyksikkö TAITE on järjestänyt työpajoja, taloraateja ja arkkitehtuurikävelyjä niin lapsille, nuorille kuin aikuisille. Lisäksi Sara Hilden -akatemia on tarjonnut arkkitehtuurin työpajaopintoja

osana kuvataiteen opetusta ja Lastenkulttuurikeskus Rulla arkkitehtuuriteemaisia taide- ja kulttuuripajoja koululuokille. Seinäjoella kaupungin kulttuuri-, museo- ja nuorisotoimet ovat yhdistäneet voimansa arkkitehtuurikasvatuksen kehittämiseksi.

Viime vuosina arkkitehtuurikasvatuksen saavutettavuutta on kohennettu myös lukuisin projektein ja hankkein eri puolilla Suomea. Hankkeille ovat antaneet suuntaa erityisesti lastenkulttuuripolitiikan ja peruskoulun uusien opetussuunnitelmien asettamat, lasten ja nuorten kuulemista ja osallisuutta sekä monialaista ja ilmiöpohjaista oppimista koskevat tavoitteet. Näitä ovat muun muassa Arkkitehtuurin tiedotuskeskuksen hankkeet. *Lapset kaupungissa* (2015–2016) nosti parrasvaloihin rakennetun ympäristön käyttäjinä tai suunnittelun osapuolina. Vuonna 2016 alkoi koululaisten kerhopilotti Turussa, Tampereella, Seinäjoella ja Oulussa. Vuonna 2017 toiminta laajenee myös Kotkaan. Kirkkonummen kunnan tuoreessa arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmatyössä on puolestaan kehitetty vuorovaikutteinen toiminatamalli lapsia ja nuoria osallistaen.

Taiteen keskustoimikunta on palkannut arkkitehtuurin läänintaiteilijan (2016–18) edistämään arkkitehtuurikasvatusta valtakunnallisesti. Loppukaudellaan läänintaiteilija keskittyy kehittämään arkkitehtuuriin ilmiöpohjaisen ja monialaisen oppimisen lähtökohtana peruskouluissa.

Perusopetus tavoittaa kaikki suomalaiset lapset ja nuoret. Saavutettavuuden näkökulmasta arkkitehtuurikasvatuksen nivomisella ala- ja yläkoulujen opetukseen on siksi suuri merkitys.

Aikaisemmin arkkitehtuuriin tutustuttiin osana pakollista vuosittaista kuvataidekurssia 1–7-luokilla. Uudessa opetussuunnitelmassa näin ei ole. Syksyllä 2016 voimaan astuneet opetussuunnitelman perusteet edellyttävät monialaisia oppimiskokonaisuuksia ja ilmiöpohjaista oppimista. Tähän arkkitehtuuri ja rakennettu ympäristö tarjoavat monipuolisen alustan, elävän oppimisympäristön, jonka tutkiminen nivoo yhteen lähes kaikkien oppiaineiden sisältöjä ja tavoitteita.

Vapaan sivistystyön puitteissa tapahtuvaa aikuisten arkkitehtuurikasvatuksen laajuutta ei ole selvitetty. Opetuksen arvioidaan olevan vähäistä, mutta joitakin kokeiluja on tehty työväen- ja kansalaisopistoissa. Työväenopistoilla ja kansalaisopistoilla olisi mahdollisuus järjestää kaupunkilaisille kursseja, joissa perehdyttäisiin lähiympäristöön käymällä läpi rakennusperintöä ja arkkitehtuuria sekä tutustuttaisiin kaupunkisuunnitteluun. Tämä on yksi tapa kasvattaa kotiseuturakkautta ja yhteisöllisyyttä. Aikuisten arkkitehtuurikasvatuskokeiluissa haasteena ovat olleet muun muassa opiskelijoiden monenkirjavat motiivit. Myöskään avoimessa yliopistossa opetusta ei juuri ole tarjolla.

Prosenttitaidetta Jyväskylän Kankaan alueella. Seinämaalaus *Iso pikkujätkä*, Jukka Hakanen, 2014. Kuva: Aino Salmi / Archinfo

PROSENTTIPERIAATE LEVIÄÄ SUOMEN KUNNISSA

Ihmisten arkinen ympäristö paranee, kun korkeatasoiseen arkkitehtuuriin yhdistetään julkista taidetta. Prosenttiperiaatteen mukaan rakennusten ja piha-alueiden rakentamiskustannuksista sijoitetaan yksi prosentti taiteeseen tai vaikkapa paikallisiin kulttuuritapahtumiin. Kunnat voivat noudattaa periaatetta niin olemassa olevan alueen uudistamisessa kuin uuden alueen suunnittelussakin.

Prosenttiperiaatteeseen on jo sitoutunut moni Suomen suurista kaupungeista. Periaatetta on noudatettu muun muassa Helsingin Arabianrannassa ja Kruunuvuorenrannassa, Tampereen Vuoreksessa, Kuopion Saaristokaupungissa ja Joensuun Penttilänrannassa.

Parhaillaan prosenttiperiaatetta noudatetaan Jyväskylän Kankaan alueella, jossa paperiteollisuusmiljöötä muutetaan innovatiiviseksi kaupunginosaksi. Merkittävää on, että Kankaan alueen prosenttikulttuuriperiaatteella rahastoon kerättyjä varoja ei ole sidottu yksittäisiin rakennuskohteisiin, vaan toimijat päättävät yhdessä, mihin varat käytetään. Pysyvien taideteosten rinnalle on tuotu väliaikaista ja elävää taidetta sekä

erilaisia tapahtumia. Kulttuuritapahtumien ja taidehankintojen avulla vahvistetaan syntyvän kaupunginosan identiteettiä, alueella asuvien ja toimivien yhteisöllisyyttä sekä alueen vetovoimaisuutta.

Jotta prosenttiperiaate leviäisi nykyistä useampiin kuntiin, valtiovalta voisi palkita onnistuneita esimerkkejä. Tämä kirittäisi alan toimijoita laadukkaampiin lopputuloksiin, ja samalla tieto onnistuneista asuinympäristöistä lisääntyisi. Palkinnon voisi jakaa valtion taideneuvosto esimerkiksi joka toinen tai kolmas vuosi.

Kuntaliitolla on tärkeä rooli tiedon lisäämisessä prosenttiperiaatteesta, sillä kunnille se on hyvä työkalu imagon kohottamisessa ja lisäämään asukkaiden ylpeyttä omasta kotikaupungistaan.

Myös rakennusalan yritykset ovat olleet innokkaita edistämään arkkitehtuuripoliittikkaa. Muutamat niistä tekivät 2000-luvulla omia arkkitehtuuripoliittisia ohjelmiaan, joissa oli prosenttiperiaatteeseen verrattavia toimenpiteitä. Tämä positiivinen toiminta kuitenkin hiipui vuonna 2008 alkaneeseen lamaan.

Nyt rakennusyrityksillä on taas paremmat mahdollisuudet ja halua panostaa asuntokohteissaan laatuarkkitehtuuriin ja näin erottaakseen kilpailijoistaan. Tätä tavoitetta voitaisiin kirittää ympäristöministeriön vuotuisella tai 2–3 vuoden välein jaettavalla palkinnolla, joka antaisi tunnustusta korkeatasoisille ja innovatiivisille asuntohankkeille.

IV

KOHTI UUTTA ARKKITEHTUURI- POLITIIKKAA

VALMISTELUUN TARVITAAN MUKAAN LAAJA JOUKKO TOIMJOITA

Jotta 2020-luvun valtakunnallinen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma saadaan aikaan, valmistelu vaatii ainakin opetus- ja kulttuuriministeriön, ympäristöministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön yhteistyötä. On ratkaistava, mikä taho johtaa uudistusta valmistelevia työryhmiä.

Työhön tarvitaan mukaan ministeriöiden alaisia virastoja, esimerkiksi Opetushallitus, Museovirasto ja Suomen ympäristökeskus, sekä ensi vuonna perustettava vauhdittava Business Finland, joka syntyy yhdistämällä TEKES ja Finpro.

Ohjelmatyön sidosryhmiin kuuluvat valtion kiinteistöomaisuutta hallinnoiva Senaattikiinteistöt, vuokra- ja palveluasuntoja rahoittava Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA sekä mahdollisesti myös Helsingin seudulla vuokra-asuntoja rakennuttava valtion omistama, ympäristöministeriön alaisuudessa toimiva A-Kruunu Oy.

Arkkitehtuurin tiedotuskeskuksen lisäksi tärkeitä arkkitehtuuri- ja rakennusalan sidosryhmiä ovat Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Arkkitehtitoimistojen liitto ATL, Rakennusinsinöörien liitto RIL, Rakennusteollisuus RT sekä Suomen Kiinteistöliitto. Muita merkittäviä alan toimijoita ovat Arkkitehtuurimuseo, Alvar Aalto -säätio sekä Bryggman-instituutti.

Sidosryhmissä asukkaita edustavat Vuokralaisten keskusliitto sekä sosiaaliset vuokra-asuntorakennuttajat Y-säätio ja S-Asunnot, samoin kuin asuntopolitiikkaa seuraava Asuntoreformiyhdistys, joka kehittää uusia asuntoratkaisuja kilpailujen avulla. Myös vuokra-asuntoja omistavat yhtiöt VVO ja Sato kuuluvat sidosryhmiin, kuten myös Suomen Kuntaliitto ja maakuntien liitot sekä yliopistot, joissa on alan tutkimusta ja opetusta – Aalto-yliopisto, Tampereen teknillinen yliopisto ja Oulun yliopisto sekä muut Suomen Akatemian ”Kau-pungistuva yhteiskunta”-tutkimushankkeisiin osallistuvat yliopistot.

Arkkitehtuurikasvatuksessa keskeisiä sidosryhmiä ovat Kuntaliitto, arkkitehtuurin taiteen perusopetusta antavat oppilaitokset, arkkitehtuurin alan museot, Suomen lastenkulttuurikeskusten liitto, Lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liitto sekä Suomen arkkitehtiliiton paikallisosastot.

UUTEEN OHJELMAAN KOKEILUJA JA KONKREETTISIA TOIMENPITEITÄ

Yhteisesti hyväksytyjen näkemysten tulisi olla Suomen uudistuvan ohjelman ytimessä. Ideoita testataan konkreettisilla hankkeilla, ja pilottihankkeista saatuja hyviä käytäntöjä levitetään sitten paikalliselle tasolle eli kuntiin.

Suomen nykyinen lainsäädäntö edellyttää kansalaisten kuulemista ja osallistamista kaavoituksessa ja yhdyskuntien kehittämisessä. Ihmisillä on kuitenkin verraten vähän tietoa monimutkaisista prosesseista ja vaikuttamisen mahdollisuuksista. Lait pitää jalkauttaa arkeen, ja se onnistuu vain lisäämällä peruskoululaisen, lukiolaisten ja aikuisten tietoutta yhdyskuntasuunnittelusta.

Lasten ja nuorten osallistaminen rakennetun ympäristön suunnitteluun edellyttää vuorovaikutussuunnittelijoiden tai muiden osallistamisesta vastaavien määrän lisäämistä ja täydennyskoulutuksen järjestämistä sekä uusien osallistamisen mallien ja kanavien kehittämistä.

Arkkitehtuuri oppimisympäristönä avaa mahdollisuuksia peruskoulujen ilmiöpohjaiselle oppimiselle ja monialaisille oppimiskokonaisuuksille. Nämä mahdollisuudet haastavat arkkitehtuurikasvatuksen toimijoita kehittämään uusia oppimiskokonaisuuksia yhdessä eri oppiaineiden opettajien ja asiantuntijoiden kanssa. Joitakin kokeiluja on jo tehty. Niiden pohjalta on jo mahdollisuus lähteä viemään arkkitehtuuria osaksi kaikkien peruskoulujen opetusta.

Monilta aikuisiltakin puuttuu kaavoitusprosessiin osallistumisessa tarvittavaa tietämystä ja osaamista. Työväenopistot, kansalaisopistot ja kirjastot voivat tarjota heille kaavoituksen peruskursseja sekä Studia Generalia -luentosarjoja kotikunnan tai oman kaupungin arkkitehtuurista ja rakennetun ympäristön historiasta.

Hyvää arkkitehtuuria kannattaa edistää erilaisilla koerakentamisen pilottihankkeilla, joilla ratkaistaan yhteiskunnallisia ongelmia kuten asuntopulaa. Erilaisiin tarpeisiin soveltuvia uusia asutuskonsepteja voidaan kehittää yhdessä asukkaiden ja tutkijoiden kanssa. Asuntosuunnittelussa on otettava huomioon myös monikulttuurisuus, ja siksi muista kulttuureista Suomeen saapuvien ryhmien asumisen tapoja ja toiveita on tutkittava.

Pilottihankkeita tarvitaan myös vanhojen rakennusten korjaamiseen ja käyttötarkoituksen muutoksiin,

jotka saattavat olla varsin monimutkaisia prosesseja. Lähiöiden elementtitalojen korjaaminen on 2020-luvun jättiläisurakka. Tyhjiilleen jääneiden toimistorakennusten muuttaminen asunnoiksi tai johonkin muuhun käyttötarkoitukseen vaatii sekä kokeiluja, joiden avulla voidaan löytää uusia innovatiivisia rakenteellisia ratkaisuja.

Suomessa rakennusalan eri ammattikunnat työskentelevät yhä omissa silloissaan, mikä ei edesauta energiaa säästävän ja terveen rakentamisen periaatteiden toteutumista. Siksi tarvitaan ohjelma, jossa arkkitehdit ja insinöörit kehittävät nykyistä tiiviimmässä yhteistyössä teknisiä innovaatioita arkkitehtuuriin ja rakentamiseen.

Suomalainen arkkitehtuuri tunnetaan verraten hyvin maailmalla. Siksi suunnitteluviennin mahdollisuuksia kannattaa selvittää, niin kuin muut Pohjoismaat tekevät. Vienti lisää Suomen kansainvälistä mainetta ja tuo uusia työmahdollisuuksia luovan alan toimijoille.

Yksi esimerkki suunnitteluviennistä voisi olla arkkitehtien ja opetusalan yhteistyönä kehitettävä palvelutuote, jossa paketoitaisiin yhteen maailman kärkisijoille oppimistuloksissa päässeän suomalaisen peruskoulun opetussisällöt ja oppimiseen kehitetty korkeatasoinen kouluarkkitehtuuri. Toinen esimerkki voisi löytyä tehokkaiden ja ihmislähtöisten hoivaympäristöjen kehittämisestä.

VALMISTELUT KÄYNTIIN

Tässä selvityksessä on hahmoteltu tulevaisuuden arkkitehtuuripolitiikan roolia nopeasti muuttavassa yhteiskunnassa sekä nostettu esiin niitä teemoja, joihin uudistuvan arkkitehtuuripolitiikan tulisi pureutua.

Ehdotamme, että uusi ohjelmatyö toteutetaan ministeriöiden välisenä yhteistyönä pääosin vuonna 2018 ja että se lanseerataan Suomen EU-puheenjohtajuuskauden ohjelmaan kuuluvassa kansainvälisessä arkkitehtuuripolitiikan konferenssissa vuonna 2019.

Ohjelmatyötä pohjustava seminaari ja sidosryhmien tapaaminen järjestettäisiin syksyllä 2017.

Ohjelmatyön rinnalle ja sitä tukemaan ehdotamme arkkitehtuurikasvatuksen ja arkkitehtuuriviennin konkreettisten pilottien käynnistämistä.

Työtä koordinoimaan tarjoamme Arkkitehtuurin tiedotuskeskuksen asiantuntemusta. Syksyllä 2017 ehdotamme koottavaksi asiantuntijaryhmän, joka toimii ohjelmatyössä mukana, sekä koordinaattorin palkkaamista työtä vetämään vuonna 2018.

Lista haastatelluista

- Anders Adlercreutz, kansanedustaja, arkkitehti
- Eeva Astala, arkkitehtuurin läänintaitelija, Taiteen edistämiskeskus, Kaakkois-Suomen ja Hämeen toimipiste
- Markku Hedman, professori, Tampereen teknillisen yliopisto; johtaja, Alvar Aalto-akatemia
- Pekka Heikkinen, professori, johtaja, Aalto-yliopiston arkkitehtuurin laitos
- Timo Hintsanen, kaupunkisuunnittelujohtaja, Turun kaupunki; puheenjohtaja, Bryggman-säätiö
- Paula Huotelin, pääsihteeri, Suomen Arkkitehti-liitto SAFA
- Asmo Jaaksi, arkkitehti, osakas, JKMM Arkkitehdit
- Anne Jarva, kehittämisspäällikkö, Kuntaliitto
- Sirkka-Liisa Jetsonen, yliarkkitehti, Museovirasto
- Lauri Jääskeläinen, virastopäällikkö, Helsingin rakennusvalvontavirasto; johti Helsingin APOLI:n valmistelua
- Joakim Karske, designjohtaja, OP Financial Group
- Petteri Kolin, toimitusjohtaja, Design Forum Finland
- Heini Korpelainen, erityisasiantuntija, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA
- Matti Kuronen, yksikön johtaja, Bonava; aiemmin Lahden kaupungin teknisen ja ympäristöalan johtaja
- Tommi Lindh, johtaja, Alvar Aalto -säätiö
- Henrik Lönnqvist, tutkimuspäällikkö, Vantaan kaupungin tietopalveluyksikkö; väitellyt arkkitehtuurin laadun merkityksestä asuntojen hinnoissa
- Rainer Mahlamäki, professori, Oulun yliopisto; arkkitehti, osakas, Arkkitehtitoimisto Lahdelma & Mahlamäki; oli työstämässä ensimmäistä arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa
- Aleks Neuvonen, tulevaisuustutkija ja elämäntapamuutosten asiantuntija, Demos Helsinki
- Leena Rossi, yleiskaavapäällikkö, Jyväskylän kaupunki; puheenjohtaja, Suomen Arkkitehtiliitto SAFA
- Jaana Räsänen, arkkitehtuurikasvatuksen asiantuntija, Arkkitehtuurin tiedotuskeskus
- Johanna Selkee, opetuksen ja kulttuurin erityisasiantuntija, Kuntaliitto
- Petri Tuormala, tutkija, Aalto-yliopisto; valmistelee väitöskirjaa arkkitehtuuripoliittisista ohjelmista
- Tiina Valpola, Arkkitehtuurin tiedotuskeskuksen toiminnanjohtaja 2013–2016; arkkitehtuuripolitiikan erityisasiantuntija Rakennustaidetomikunnassa 2004–2011
- Anna Valtonen, dekaani, Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu; vetää TEM:n Art up hanketta luoville luokille

Suomen arkkitehtuuripoliittinen ohjelma julkaistiin vuonna 1998.

”Tulevaisuuden Suomea rakentamassa” on opetus- ja kulttuuriministeriön tilaama selvitys, joka tarjoaa suuntaviivoja uuden ohjelmatyön käynnistämiseksi. Selvityksessä kartoitetaan arkkitehtuuripoliitiikan nykytilanne Suomessa, identifoidaan tulevaisuuden tarpeet, listataan uuden ohjelmatyön kannalta keskeiset sidosryhmät sekä ehdotetaan jatkotoimenpiteitä.